

ŞIKAK AŞİRETİ VE REİSİ SİMKO LAKAPLI İSMAĞİL AĞA'NIN FAALİYETLERİ

Fatih ÜNAL*

ÖZET

Osmanlı Devleti ile İran arasında 1639'da yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması ve daha sonraları değişik dönemlerde yapılan hudut düzeltme protokollerine rağmen Osmanlı-İran hududu sorunları Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam etmiştir. 20. asrın başlarında Rusya'nın Güney Azerbaycan'da nüfuz kurmasıyla, Osmanlı-İran hududu sorunlarına Rusya da müdâhil olmaya başlamıştır. İran'da ve Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen meşrutiyet rejimiyle birlikte gelen iç karışıklıklar, Rusya'nın bu iki devlet aleyhine yayılma planlarını hayata geçirmesine fırsat verdi. Bu dönemde Rusya, devlet otoritesinden uzak, kendi başına buyruk yaşamağa almış bölge aşiretleri arasında kendine tâşeron bulmakta gecikmedi. Bunlardan biri olan Şikak Aşireti Abdüvl taifesi reisi Simko, hem İran hem de Osmanlı aleyhine Rus emellerine alet oldu. Bu arada sınır tanımayan ihtirasları sayesinde kendi siyasi ve ekonomik konumunu da sürekli geliştirerek bu üç devlet arasında siyasi ve diplomatik krizlerin çıkmasına yol açtı.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İran, Rusya, Şikak, Abdüvi, Simko, Kürt, Ermeni

Giriş

XX. asrın başlarında süratle gelişen Alman ekonomik ve siyasi kudreti karşısında uzun süredir ihtilafli olduğu Rusya ile anlaşma ihtiyacını duyan İngiltere 1907'de uzlaşmaya vardı. Bu uzlaşmanın en önemli noktası İran'ı kendi aralarında nüfuz bölgelerine ayırmak idi. Kuzey kısmı Rus nüfuz sahası, orta kısım tarafsız bölge, güney kısmı da İngiliz bölgesi olarak tespit edildi. Bu tarihten itibaren İran'ın kuzey mıntıkalarında Rus nüfuzu süratle gelişti. Askeri kuvvetleri de harekete geçiren Ruslar 1909'da işgal faaliyetlerine girerek Tebriz, Hoy, Dilman ve Urmiye'ye askeri kuvvetlerini yerleştirdiler¹. Ruslar, 19. asır boyunca özellikle Osmanlı-Rus ve Rus-İran muharebelerinde, bu iki

* Yard. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. fatih2unalan@yahoo.com

¹ Hüseyin Baykara, *İran İnkılabı ve Azatlık Hareketleri*, İstanbul 1978, s.74-81.

devlet hudutlarında yaşayan ve kısmen otorite boşluğu bulunan bölgelerdeki Kürt aşiretlerini kendi çıkarları için kullanmışlardı. İngiltere ve Rusya'nın Orta Doğu'daki yeni hesapları Osmanlı ve İran hudutlarındaki Kürt aşiretlerinin kullanılmasını yeniden gündeme getirdi.

Osmanlı-İran hududunun uzun yıllar netliğe kavuşturulamamış olması, İran'ın siyasi istikrarsızlığı, İngiltere ve Rusya'nın İran'ı siyasi ve ekonomik kışkaç altına alması dolayısıyla bölge ciddi sıkıntılara gebe idi. Bu durumda hem bölgede hukukunu muhafazaya, hem de kendi hudutlarının emniyetini sağlamaya çalışan Osmanlı Devleti, Rusya'nın bölgede yayılmaması yanısıra, İran'ın toprak bütünlüğünün korunmasına da özen gösteriyordu. Hududun emniyetinin sağlanmasında bölgede yaşayan aşiretlerin tutum ve tercihleri önemli idi. Bu yönüyle, Osmanlı Devleti'ni, Rusya ve İran'ı zaman zaman karşı karşıya getiren aşiretlerden biri de Şikak Aşireti ve onun reisi İsmail Ağa idi.

1- Osmanlı-İran Aşiretlerinden Şikak Aşireti

Yirminci yüzyıl başlarında İran topraklarında yaşayan en büyük Kürt aşiretlerinden biri olan Şikak aşireti Salmas (Selmas) ve Rumiye (Urmiye)'nin batısında, Osmanlı topraklarına civar Somay ve Brâdost dağlık bölgelerinde bulunuyordu. Şikaklar Tergavar (Terger) ve Deşt-i Bil (Deştabel) bölgelerindeki İran'a ait toprakları yaylak olarak kullanıyor, kışları ise Salmas ve Rumiye ovalarına iniyorlardı. Yarı konar-göçer olan bu aşiretin bazı kolları ziraat ve hayvancılıkla meşgul olmasına rağmen daha çok, aşiret yöneticilerinin tutumu dolayısıyla yağma ve talanlarıyla tanınırdı².

Mühim bir kısmının Timur tarafından Güney Azerbaycan ve Anadolu'ya getirilip yerleştirilmiş olduğu rivayet edilen Şikak aşireti³, Osmanlı tahrir defterlerinde "*Cemaat-i Şakâki*", "*Şikâki*" yada "*Şafak*" şekillerinde geçmektedir. 16. asır Osmanlı kayıtlarında geçen, "*Cemaat-i Behramlıyan Ekrâd-ı Şakâki*" ifadesinden, aşiretin o dönem için de Kürt aşiretleri arasında zikredildiği anlaşılmaktadır. Konar-göçer yaşayan aşiretin 16. yüzyılda Osmanlı topraklarında 9 ayrı köyde yaşadığı bilinmektedir. Bunlardan Havik nahiyesine tabi Korkud-ı Ulyâ köyünün dışındakiler Belde (Çemişgezek) nahiyesinde bulunuyordu. Tahrirlere göre 1518'de 191 hane ve 59 mücerred, 1523'te 189 hane ve 34 mücerred, 1554 tahririnde 285 hane ve 160 mücerred nüfusa sahip

² M. Van Bruinessen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İstanbul 1992, s.225-226.

³ Zeki Velidi Togan, "Azerbaycan", *İslam Ansiklopedisi (IA)*, İstanbul 1970, II, s.91-118.

oldukları görülmektedir. 1566 yılına ait tahrirde ise bu aşirete bağlı köylerden hiçbirisi yazılmamıştır⁴. Bu aşiret, Şerefname'ye göre, başta Şikak olmak üzere Dakûri, Şevli, Ademi, Şemsiki, Mukri, Livi, Reşi (Yezidi), Barâvi (Yezidi), Mendekî (Yezidi), Bele Kürtî (Yezidi) kabilelerine ayrılmışlardı. Daha sonraki dönemlerde bu kabileler müstakil aşiretler olarak ortaya çıkmışlardır⁵.

Şikak aşireti 1860-70'li yıllarda Osmanlı Devleti tebasından ve Hakkari Sancağı'na tabi aşiretler arasında görülmektedir. Bu dönemde Şikak aşiretinin reisliği Ali Ağa'dan sonra oğlu Mehmet Ağa'ya geçmiş bulunuyordu. Mehmet Ağa döneminde aşiretin Osmanlı Devleti'ne karşı herhangi bir itaatsizliği söz konusu olmamakla birlikte, Osmanlı-İran hududu üzerinde mevcut otorite boşluğu ve buralarda yaşayan aşiretlerin konar-göçer yaşam tarzları dolayısıyla çıkan huzursuzluklar, Osmanlı-İran ilişkilerine yansımakta idi. Hudut üzerinde uzun zamandır mutad hale gelen olaylar bu iki devleti zaman zaman karşı karşıya getirmekteydi. Bu aşiretler, bazen yaylak meseleleri, çoğu zamanda gasp ve talan olayları dolayısıyla, taraf devletlerin tedip etmesi, askeri çözüme başvurmaları sonucunda karşı tarafa sığınarak kurtuluyorlardı. Şikak aşireti reisi Mehmet Ağa da bu dönemde aşireti ile birlikte İran topraklarına geçmiş ve birkaç kez tekrar Osmanlı topraklarına iltica etmiş, son olarak yine İran dahilinde ikamete başlamıştı⁶. Ancak hudut üzerindeki hadiseler devam ediyordu. Şikak aşireti ve bu aşiretin uzantıları bu hadiselerin bizzat merkezinde yer alıyordu. 1893 yılında Şikak aşireti mensuplarından bir grup, İran dahilinde bir köye talan maksadıyla baskın düzenlemiş, İran hükümeti ise, aşiretin reisi bulunması dolayısıyla Mehmet Ağa'ya karşı birtakım askeri tedbirler almaya başlamıştır. Aşiretin diğer reislerinden Şeref Bey'le Mehmet Ağa arasındaki husumet ve çatışmaların bölgede huzur ve güvenliği ihlal etmesi de bunda rol oynamıştır. İran Hükümeti'nin aldığı bu tedbirler üzerine Şikak aşireti reisi Mehmet Ağa Osmanlı topraklarına iltica etmeye karar vermiştir. Bu durumda İran hükümetinin bu gelişmeleri bahane ederek Osmanlı hududunu ihlal etmesi ihtimalini düşünen Osmanlı Devleti, İran'la herhangi bir gerginlik

⁴ Mehmet Ali Ünal, "XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağında Aşiretler ve Cemaatler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Samsun 1991, S 6, s.303-311.

⁵ Süleyman Sabri Paşa, *Van Tarihi ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler*, Haz. Gaye Gamzeoğlu, Ankara 1982, s.44. Bu aşiretlerin içinde Türkmen aşiretlerinin varlığı bilinmektedir. Şikak aşiretine mensup insanların giyim kuşamları tarzında kıyafete sahip olup, Azeri lehçesiyle konuşan *Kuresinliler*, Şikakların himayesine girmişlerdir. Kuresinlilerin Samsun civarından geldikleri ileri sürülmektedir. Aynı Esas, s.44-45.

⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade (İ) Dahiliye.*, No 56. Van valisi Ferik tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 10 Mayıs 1893 tarihli arz.

yaşanmamasına özen göstermekteydi. Hudut üzerinde asayişin sağlanması için, aşiretler arasındaki anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması, gerekirse buna sebebiyet verenlerin iltica taleplerine sıcak bakılması prensip olarak uygun görülüyordu⁷.

Bu sebeple Osmanlı Hükümeti Mehmet Ağa'nın iltica talebine, "... aralarındaki tezat ve ihtilaftan her ikisinin ferâgatiyle beyhleri telif olunmak şartıyla ..." sıcak bakıyordu. Şikak aşireti Osmanlı tabiyetine dahil olduğu takdirde hem İran'ın bu baskılarından kurtulmuş olacak, hem de Osmanlıda bir süredir teşkil olunmakta olan Hamidiye Alayları⁸ bünyesine girme imkanına sahip olacaktı. Hamidiye Alayları'na giren aşiretlerin elde ettikleri avantajları müşahede etmiş olan aşiretlerin bir çoğu bu alaylara katılabilmek için birbiriyle yarışa girmişlerdir. İltica talebinde bulunan Mehmet Ağa, bu hususa temas ederek kendi aşiretinden Hamidiye Alaylarına bir süvari alayı teşkil edilmesi teklifinde bulunmuştur⁹. Şikak aşiretinin Osmanlı Devleti'ne tabi olması neticesinde, bu meseleden dolayı İran'la hudut üzerinde bir gerginliğe meydan verilmemiş olacak, Hamidiye alayları için değerlendirilecek ve aynı zamanda bir harp vukuunda İran'a karşı Osmanlı'nın bir kozu olacaktı. Tüm bu hususları değerlendiren hükümet, aşiretin ve reis Mehmet Ağa'nın her hal ve şartta devlete sadık kalması, muhtemel bir Osmanlı-İran muharebesinde Osmanlı saflarında harbe gireceğine dair yemin etmesi şartıyla aşiretin kabul ve iskanına onay vermiştir¹⁰.

Kısa bir müddet sonra Mehmet Ağa "Mir-i Mirânlık" rütbe ve 1000 kuruş maaşla taltif edilmiş ve aşiretler arasında onurlandırılmıştır. Sadarete gönderdiği teşekkür namesinde "... ömrüm oldukça acz kalacağım derkâr olup elden gelecek hizmeti Saltanat-ı Seniyye uğrunda evlâd ve aşiretle fedâ-yı ser ve cana her zaman hazır..." olduğunu ve kendilerine devletin gösterdiği bu yakınlıktan dolayı halen İran dahilinde bulunan ve kendisine tabi olan daha bir çok hanenin Osmanlı'ya sığınma tasavvurunda bulunduğunu dile getirmiştir¹¹.

Mehmet Ağa'nın Osmanlıya tabi olmasıyla Şikak aşiretinin İran dahilinde kalan kolları arasında aşiret reisliği için kıyasıya bir mücadele yürütüldüğü gibi,

⁷ BOA, İ.Dahiliye., No 56. Meclis-i Mahsus'un 28 Ağustos 1893 tarihli kararı.

⁸ Hamidiye Alayları ile ilgili geniş bilgi için bkz. Bayram Kodaman, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Ankara 1987.

⁹ BOA, İ.Dahiliye., No 56. Meclis-i Mahsus'un 28 Ağustos 1893 tarihli kararı.

¹⁰ BOA, İ.Dahiliye., No 56. 31 Ağustos 1893 Tarihli İrade.

¹¹ BOA, *Yıldız Sadaret Hususi Maruzat (YA.Hus.)*, 300/100, Lef 2.

aşiretlerin birbiri üzerine yaptığı gasp ve talan faaliyetleri de artarak devam etmiştir. Şikakların İran'da kalan Hınâre taifesi, diğerleri üzerinde otorite ve nüfuz kurabilmek için Osmanlı hududuna tecavüz ediyor ve Osmanlı askerî kuvvetleriyle çatışmaya girmekten çekinmiyordu. Hudut üzerindeki Osmanlı köylerine yapılan baskınlar artık olağan hale gelmişti. Hükümet ise bu tür durumlarda sınır ihlali yapmamak için İran içlerine askerî hareket yapmıyor, sadece diplomatik yollarla İran makamlarını uyarmakla yetiniyordu¹².

Şikakların İran dahilinde kalanlarının önde gelen reislerinden biri Ali Han idi. Ali Han, eşkiyalıkla meşhur olması dolayısıyla Osmanlı ve İran devletleri tarafından muteber tutulmuyordu. 1897 yılında İran topraklarında yaptığı bir baskın ve yağma sonucu, İran Hükümeti'nin tazyiki ile karşı karşıya kalmıştı. Tenkiline memur edilen İran ordusu iki defa sınırı ihlal ederek Gevar'a bağlı 11 köye baskın yapmış, eşkiya tedibi bahanesiyle bu köylerin bütün sürülerini, mal ve mülklerini talan etmiştir. Bu olayda ahaliden 35 kişi de İran askerleri tarafından katledilmiş, çok sayıda kadın ve çocuk esir edilmiştir. İran tenkil birliklerinin bu tutumu karşısında Osmanlı Hükümeti sessiz kalmayarak, IV. Ordu Müşirliği'ne gönderilen bir emirle, hududa tecavüz eden İran askerlerine karşı gerekirse silahlı mukabelede bulunulması emredilmiştir¹³.

Bu arada İran ordusunun takibinden kaçan Ali Han, Mehmet Ağa gibi yönünü Osmanlı'ya çevirmiş, aşireti halkıyla birlikte hududa yakın mesafeye ulaşmıştı. Osmanlı Hükümeti'ne sığınmak üzere burada yetkililere iltica talebinde bulunmuştur. Osmanlı'ya yaptığı iltica talebinde Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'in İslam Birliği politikasını şahsi menfaatlerine istismar eden Ali Han bölgede yaptığı şekaveti unutarak, İran Hükümeti'nin Sünni mezhebe bağlı olan aşiret ve ahaliye, bu arada kendilerine zulüm yaptığını ileri sürerek, öleceklerini bilseler dahi İran'a dönmeyeceklerini belirtmiş, Osmanlı Devleti'nin kendilerine sahip çıkmasını istemiştir. Yaklaşık 2000 hanelik aşiretiyle Osmanlı topraklarında ilerlemesini sürdüren Ali Han, bu sırada Başkale'ye kadar ulaşmış bulunuyordu. Burada bölgenin güvenliği açısından Ahmet Muhtar Paşa tarafından ablukaya alınan aşirete mensup mültecilere

¹² BOA, YA.Hus., 330/135, Lef 1-2. Van vilayetinin 18 Haziran 1895 tarihli telgrafı. Şikak aşiretinin İran dahilindeki bir grup, Gevar'ın Dirşek köyüne baskın yaparak köyün bütün sürüsünü ele geçirmişler, ancak bölgedeki askerî güçlerin olay mahalline yetişmesiyle köylünün sürüsü kurtarılmış ve sahiplerine teslim edilmiştir. BOA, YA.Hus., 335/85, Lef 1. Van vilayetinin 4 Eylül 1895 tarihli telgrafı.

¹³ BOA, YA.Hus., 168/39, Lef 3. IV. Ordu Müşirliği'ne yazılan 15 Ağustos 1897 tarihli emirname.

Osmanlı Hükümeti gerekli kolaylığı sağlamakla birlikte, “eşkıyâ-yî meşhûreden” olması dolayısıyla Ali Han’ın iltica talebine sıcak bakılmamıştır¹⁴.

2- XX. Yüzyıl Başlarında İran’a Tabi Şikaklar

Şikakların İran dahilinde kalan kolları geçmiş dönemlerde olduğu gibi Osmanlı’ya tabi hudut köylerine baskın ve yağmalara devam etmişlerdir. Eylül 1900’de yine Şikak aşiretinin önemli bir saldırısı gerçekleşmiş, üzerine gönderilen askerî kuvvetler eşkıyaları İran topraklarına atmış, civar köylerden gasp edilen malların bir kısmı geri alınabilmiş, kalanları ise yöredeki diğer aşiretler tarafından yağmalanmıştır¹⁵. Bu ve buna benzer olaylar artık hududun sıradan vakiaları haline gelmişti ve sadece Şikak aşireti ile de sınırlı değildi.

Bu arada aşiret içerisindeki bölünmeler ciddi boyutlara ulaşmıştı. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Şikaklar farklı büyüklükte yaklaşık 25 taifeden oluşuyordu. Bu taifelerden Abdüvî, Mâmedî ve Kardar taifeleri aşiret genelinde en büyük ve saygın olanlarıydı. Abdüvîlerin bilhassa mahalli siyasette rol oynadığı bilinmektedir. Bunların ceddinin 1700’lü yıllarda Diyarbakır’dan Rumiye’ye geldiği rivayet edilmektedir. Bilinen ilk reisleri 1816’da ölen İsmâğil Ağa’dır. Rumiye Gölü’nün kuzey batısında Nazlıçay kenarında kalesi ve türbesinin bulunduğu bilinmektedir¹⁶. Kaçar hanedanları tarafından Güney Azerbaycan’ın çeşitli yörelerine dağıtılmış olan Abdüvîler 20. asrın başlarında İsmail Ağa (Simko) döneminde yine bölge siyasetinde önemli rol oynayacaklardır. Aşiretin daha alt kolları çeşitli zamanlarda bu üç büyük taifeye bağlı olarak hareket etmiştir. Bunlardan Hınâre, Şikaklarla bir çeşit bağımlılık ilişkisi içerisindeydi. Savaşmaktan çok ticarete yatkın olan bu aşiret, 1850’li yıllara kadar Şikaklardan ayrı iken daha sonraları Şikaklara bağlı hale gelmiştir. Yine bu yıllarda müstakil hareket eden Mâmedîler de zaman içerisinde Şikakların bir şubesi haline gelmiştir¹⁷. Aşiretler arasındaki bu statü değişiklikleri ve bağımlılık ilişkileri, 19. yüzyıl boyunca aralıklarla devam eden Osmanlı, Rus ve İran muharebelerinin bir neticesi idi. Bazı aşiretler bu karışık ortamlardan yararlanarak kendilerine göre daha küçük aşiretler üzerinde otorite kurmak suretiyle etki alanlarını genişlettikleri gibi, muharebeler esnasında adı

¹⁴ BOA, YA.Hus., 168/39, Lef 2. Erzincan’da IV. Ordu Müşiri Mehmet Nafiz Paşa tarafından Harbiye Nezareti’ne gönderilen 22 Ağustos 1897 tarihli telgraf sureti.

¹⁵ BOA, Y.Mütenevvi Maruzat Evrakı (Mtv.), 206/113. IV. Ordu’nun 16 Eylül 1900 tarihli telgrafı.

¹⁶ V.Minorski, “Şekak”, IA, XI, s.399.

¹⁷ Bruinessen, Kürdistan, s.227.

geçen devletlerle askeri ilişkiler kurmak suretiyle güçlenmişlerdi. Bu durum ise küçük aşiretlerin büyük olanların otoritesini tanıması ve onun adıyla anılmaya başlanmasına yol açmıştır. Böylece tarihi kayıtlarda ismi geçen bir çok aşiret zamanla büyük aşiretlerin içerisinde eriyerek kaybolmuşlardır.

Aşiretin liderliği için Abdüvî ve Kardar taifeleri arasında sürekli çatışmalar meydana geliyordu. Bu mücadeleler neticesinde her iki aşiret de umum Şikak aşiretlerinin ancak bir bölümünün denetimini ele geçirebilmişlerdi. Şikak aşiretlerini tek çatı altında toplamaya yönelik bu mücadelelerde Abdüvî taifesi reisleri en güçlü adaylar olarak görülüyordu. Bu dönemde Abdüvîlerin reisi, eşkiyadan olması dolayısıyla Osmanlı topraklarına ilticası kabul edilmeyen Ali Ağa idi. Oğulları Cafer Ağa ve aşiretin yaklaşık 20 yılına damgasını vuracak olan İsmail Ağa (Simko), bölgede meşhur eşkiyalar olarak ün salmışlardı. Diğer taifelerden Mâmedilerin reisi Umar Ağa, Kardar taifesinin reisi ise Mustafa Ağa idi. Umar Ağa 1902'de İran yetkilileri tarafından, Mustafa Ağa ise 1906'da Abdüvîler tarafından katledildi. Bunların ölümü üzerine Mâmediler ve Kardar taifeleri yeni aşiret reisleri çıkarmışlarsa da tesirleri günden güne zayıflamıştır.

3- Simko'nun Şikak Aşireti Reisliğine Yükselmesi

Ali Ağa'dan sonra Abdüvî taifesinin liderliği için oğulları Cafer Ağa ve Simko en güçlü adaylar olarak görülüyordu. Cafer Ağa İran yetkililerinin kontrolünde hudut muhafazasına görevlendirilmiş olmakla birlikte, otorite tanımaması ve eşkiyalığa devam etmesi üzerine 1905'te İranlılar tarafından Tebriz'de öldürülmüştür¹⁸. Böylece umum Şikak taifelerinin önde gelen reislerinin çeşitli vesilelerle ortadan kaldırılmış olması, Abdüvî taifesinin reislerinden Simko'nun önünü açmıştır. Zaten bu zamana kadar bir çok yağma ve talan operasyonunu başarıyla yürüterek adından sıkça söz ettiren Simko, bu tarihten itibaren İran'la bazen dost bazen düşman olarak hem bölgede hem de Şikak taifeleri arasında nüfuz ve itibar kazanmaya çalışacaktır. 1907'de İran meşrutiyetinin ilanı dolayısıyla ortaya çıkan karmaşa ikbal peşinde olan Simko'ya önemli fırsatlar sunmuştur.

İran'da meşrutî rejimin ilanı ile Simko, meşrutiyetçilere cephe alarak, davet edilmediği halde adamlarıyla birlikte Hoy encümenine karşı olan Makû

¹⁸ Minorski, "Şekak", /A, XI, s.399.

valisi İkbâl el- Saltana'nın kuvvetlerine katılmıştır. Böylece İran meşrutiyetçilerine karşı yürüttüğü mücadeleler karşılığında, daha önce 1878'de Berlin Antlaşması'yla İran'a terk edilen Kotur¹⁹ mintikasına vali yardımcısı olarak tayin edilmiştir. İran'ın içinde bulunduğu durumu kendi lehine maharetle kullanmasını bilen Simko, resmi bir hüviyet kazandıktan sonra eskiden olduğu gibi, ancak bu defa İran yönetimini arkasına alarak şekavete devam etmiştir. Hem umum Şikaklar üzerinde hem de onlara tabi olmayan diğer aşiretler arasında tam bir derebeyi yönetimi oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Güney Azerbaycan'da denetim altına aldığı bölgeler için son derece tehlikeli olan bu durum özellikle Nevâhi-i Şarkiye bölgesinde daha çok önem arz ediyordu. Rusya'nın 1905'te Uzak Doğu'da uğradığı hezimetlerden sonra Osmanlı Devleti, İran'la aradaki sınırın henüz tanzim edilmemiş olması ve uzun süredir bölgede oluşan otorite boşluğunun hudutta mevcut güvenliği tehdit etmesi dolayısıyla 1906'da Güney Azerbaycan'a girdi. Çahâri kazasına bağlı Hûder, Şipran, Somay, Anzel nahiyeleri, Mavâne kazasına bağlı Brâdest, Tergavar nahiyeleri ve Şinu (Uşnu, Uşnuvi, Uşnuya) kazasına bağlı Mergavar, Berandiz (Barandüz), Deşt-i Bil nahiyelerini denetim altına aldı. Bu kaza ve nahiyelerde Şikak Aşireti, Mâmedî Aşireti, Beyzâde Aşireti, Zerzâ Aşireti, Mamiş Aşireti, Heriki, Bâb-ı Ammar aşiretleri başta olmak üzere, herhangi bir aşirete mensup olmayan ahali yaşıyordu. Bölge nüfusunda Sünniler ve Şiiler ağırlıkta olmak üzere Nastûri gibi Hristiyan unsurlar da önemli yekün oluşturuyordu. Bu sahada 200'er mevcutlu 5 hudut bölüğü, iki nizamiye taburu ve aşiretlerden oluşturulan süvari alayları ile Osmanlı Devleti denetimi sağlamaya çalışıyordu²⁰. Bu süvari alayları içerisinde Şikakların Abdüvîler de dahil olmak üzere diğer taifeleri yer almaktaydı. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki konumunda aşiretlerin temayülleri oldukça önem arz ediyordu. Osmanlı, İran ve günden güne bölgede etkinliği artan Rusya'nın Güney Azerbaycan'daki emelleri aşiretlerin yaklaşımına bağlıydı. İran'da meşrutiyetin ilanının akabinde Ruslar günden güne tesirlerini artırmaktaydılar.

¹⁹ Osmanlı İran hududu üzerinde bulunan Kotur ve civarı, Berlin antlaşmasınının 60. maddesinin 2. fıkrası gereğince, Osmanlı Devleti ile İran hududunun belirlenmesi amacıyla İngiliz ve Rus azalardan oluşturulan bir komisyon tarafından İran'a terk edilmişti. Rusya Sefareti'nin Muhtırası için bkz., BOA, *Yıldız Arşivi (YA)*, *Resmî Maruzat Evrakı (Res)*, 24/8, Lef 1.

²⁰ BOA, *Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)*, 303057. Nevâhi-i Şarkiye hakkında siyasi, askeri, iktisadi ahvâl.

20. yüzyıl başlarında iktisadî ve siyasî vaziyeti Rus ve İngiliz hegemonyasına açık hale gelen İran'da, devlet adamlarının bir kısmı Rus, bir kısmı da İngiliz himayesinden medet ummaya başlamış bulunuyordu. İktisadî yardımlarla İran siyasetinde söz sahibi haline gelen Ruslar, siyasî ve askerî müdahalelerle Güney Azerbaycan'a nüfuz etmeye başladılar. İran meşrutiyetinin ilanı ile inkılapçılar ve Şah yanlıları arasındaki iç mücadelede Şah'ın yanında yer alan Ruslar, inkılapçılara karşı Güney Azerbaycan'daki bazı mahalli idarecileri ve Kürt aşiretlerini yanına aldı²¹. Bu dönemde İngiltere ve Rusya aralarında İran'ı nüfuz bölgelerine ayırdı. Buna göre İran'ın İsfahan, Kum dahil kuzey bölgesi Rusya'nın, Basra körfezine kadar güney tarafı ise İngilizlerin kontrolüne giriyordu²². İnkılapçılara karşı yapılan askerî hareketler bahanesiyle Güney Azerbaycan'da Rus askerî kuvveti giderek artırıldı. Ruslar nihayet 1909'da Güney Azerbaycan'ı işgal ederek Tebriz, Hoy, Dilman ve Rumiye'ye piyade ve Rus Kazak birliklerini yerleştirdi. Bu tarihten itibaren İran'ın kuzeyindeki Kürt aşiretleriyle daha yakın temas kurarak bir kısmını elde etmeyi başardı.

İşte bu ortamda Rusların ve Şah yanlılarının desteğindeki Simko'nun İran adına Kotur ve civarında hakimiyet kurması Osmanlı Devleti için ciddi problemler doğurabilirdi. Her ne kadar İran'ın resmi görevlisi olmakla birlikte, böyle birinin Osmanlı hududunda gündün güne baskı, şiddet ve zulümle büyümesi bölgede sakin ahali ve aşiretleri huzursuz ettiği gibi, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki otoritesini de tartışılır hale getiriyordu. Simko, İran hükümeti tarafından resmi yetkiyle donatıldıktan sonra, daha çok Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan aşiretlere musallat olmaya başlamıştı. Nitekim Van-Hakkari bölgelerinde, yine Osmanlı Devleti'nin yeterince güvenlik önlemi alamadığı Nevâhi-i Şarkiye'de, mükemmel teçhizatlı eşkiya ordusuyla baskınlar düzenliyor, köyleri yağmalamaya devam ediyordu. Gerek İran dahilindeki eşkiya çeteleri, gerekse Osmanlı Hükümeti'nin takibatında olan Doğu Anadolu'nun asilerine kucak açarak, idaresi altındaki Kotur'u eşkiya yatağı haline getirmişti.

Osmanlı topraklarında eşkiyalık yaparak halkı soyan bazı çeteler, Ermenilerle davalı olmaları dolayısıyla hükümet tarafından takibata alınan kişi ve gruplar, yine bağımsız Kürdistan vaadiyle Rusların elinde oyuncak hale

²¹ Hüseyin Baykara, *İran İnkılabı ve Azatlık Hareketleri*, İstanbul 1978, s.47-50.

²² Baykara, a.g.e., s.53.

gelen kişiler Kotur'a firar ederek Simko'ya sığınmaktaydı. II. Abdülhamid döneminde başka ülkelere giden ve II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkeye dönen ve eski arazi ve mülkleri üzerinde hak iddia etmeye başlayan Ermenilerle, bu mülk ve arazilerin yeni sahipleri olan Kürtler arasında cereyan eden hadiseler Van ve civarında huzursuzluklara yol açtı. Meşrutiyet hükümetinin bu meseleleri mülklerin eski sahipleri olan Ermeniler lehine halletme girişimleri bir takım Kürtleri rahatsız etti ve onların hükümet aleyhine harekete geçmesine fırsat verdi. Bunların bir kısmı Rusların, bir kısmı Ruslarla işbirliğinde olan Azerbaycan'ın güneyindeki İran yöneticilerinin ve tabiki Simko'nun himayesine girdi. Böylece bölgedeki fesat odakları tarafından Ruslar adına çalışmaya ve Osmanlı aleyhine zararlı faaliyetlerde bulunmaya yönlendirildi.

Diğer taraftan 1910 yılı başlarında Ruslar için çalışmaya başlayan Bedirhanlı ailesinden Abdürrezzak, Tiflis Rus konsolosunun direktifleri doğrultusunda Güney Azerbaycan Kürtleri arasında faaliyetlerde bulunmak üzere geldiği bölgede, Simko ile dayanışma içerisine girmişti. Eşkiyalıktan ziyade kendisine siyasi bir rol verilmiş olan Abdürrezzak 1911 Mart-Nisan aylarında Simko'yla sıkı münasebet içerisindeydi. Abdürrezzak, Şikak aşiretleri arasındaki ihtilafların ortadan kaldırılarak yek vücut halinde Osmanlı hükümetine karşı hareket etmeleri için yoğun propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Şikak aşiretlerinden Simko'ya ve onunla ihtilaflı olan Timur ağalara yazdığı bir mektup onun ihanetinin gerekçesini ve Ruslarla işbirliğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu mektupta Abdürrezzak, "*Bilmiş olunuz ki, harekât-ı zâlimânesi müşâhede edilen bir Devlet-i İslâmiye (Osmanlı Devleti F.Ü.)'nin terkiyle, İslam olmasa bile diğer bir devletin (Rusya'nın F.Ü.) penâhına iltica caiz ve şer'an vâciptir*"²³ diyecektir. Osmanlı Devleti'ni idare edenleri farmasonluk ve kafirlikle suçlayan Abdürrezzak, Kürt ağalarının ve asiret reislerinin dîni duygularını istismar ederek, "*kâfir ve İslam'a ihanet etmiş olan vükelâ*" ile mal ve canları için mücadeleye davet ediyordu. Simko kendisine sığınan, kendisinden destek isteyen bu kişilere Rus konsoloslarının onayı ve teşvikleri doğrultusunda kol kanat geriyordu. Ruslar adına çalışan ve Simko'yla dayanışma içerisinde bulunan kişilerden bir diğeri de çalışmamızın

²³ BOA, DH, SYS, 24/2-4, Lef 112. Abdürrezzak b. Necip Bedirhani tarafından İsmail ve Timur ağalara yazılan 4 No'lu mektup tercümesi; Yine bkz, BOA, DH, SYS., 24/2-4, Lef 108. Abdürrezzak tarafından İsmâğil Ağa (Simko)'ya yazılan 3 No'lu mektup.

ilerleyen kısımlarında temas edeceğimiz Şemdinli şeyhleri sülalesinden Seyyid Taha'dır.

Simko kendisine sığınan gerek adi, gerekse siyasi suçlulardan oluşan bu çeteleri gruplar halinde organize ederek, çeşitli yörelerde, propaganda, katliam, baskın ve talan yapmaya sevk ediyordu. Bunlardan Mir Muhiy, Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki'nin Doğu Anadolu'da arazi davaları başta olmak üzere Ermeniler lehine yaptığı düzenlemelere karşı gelerek dağa çıkmış ve eşkiyalığa başlamıştır. Nürdüz taraflarında 7 Ermeni'yi öldürmüş, takibine gönderilen Jandarma Nizamiye müfrezesiyle çatışmaya girerek 2 jandarma ile 1 nizamiye zabitanı şehit etmiştir. Hükümet güçlerinin takibi üzerine Kotur'a geçerek Simko'nun himayesine girmiştir. Bir müddet sonra tekrar Hamidiye ve Nürdüz taraflarına geçerek bir kervanı soymuş bir Nasturi ve bir Ermeni'yi öldürmüştür²⁴. Simko ve adamları için Ermeni, Kürt, Nasturi fark etmiyordu. Bizzat Simko'nun içinde bulunduğu eşkiya çeteleri bir çok kez Osmanlı topraklarına girerek köylere baskın düzenlemiş, yağma ve talan operasyonunun ardından yeniden Kotur'a geçmişti. Askeri müfrezelerin yetersiz kalması ahalinin mal ve can emniyetini ortadan kaldırdığı gibi devletin nüfuzunu da ciddi manada sarsmıştı. Zira bu gibi olaylar Ermenilerin bölgede etkinlik kurmak amacıyla hükümeti hem içeride hem de dışarıda sıkıştırmasına vesile oluyordu. Ermeniler, Osmanlı Hükümeti'ni meşrutiyetin gereklerini yerine getirmeye davet ediyor, şikayetçi oldukları aşiretlerin bölgeden uzaklaştırılmasını, aksi takdirde kazada bulunan bütün Ermenilerin hicret edecekleri yolunda tehditler savuruyorlardı²⁵. Bu gibi hadiselerin tekrerrütmesi Ermenilerin işine gelmekteydi. Böylece Doğu Anadolu'yu Ermeni yurdu haline getirmek için kendilerine engel olarak gördüğü kişi ve grupları, aşiretleri de ortadan kaldırmalarına fırsat verilmiş olacaktı.

4- Osmanlı Devleti'nin Simko'ya Karşı Aldığı Önlemler

Osmanlı Hükümeti Simko'ya karşı 1910 yılı ortalarından itibaren önlem alma girişimlerinde bulundu. Hükümet, Hoy ve Salmas şebkenderleri vasıtasıyla Tebriz hakimi Mecd el-Saltana'yı uyararak, Simko'ya karşı İran Hükümeti'nin kati tedbir almasını talep etti. Ancak olumlu bir netice alamamış olacak ki, bir

²⁴ BOA, DH.SYS., 7/2-1, Lef 91. Van vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Haziran 1910 tarihli şifre.

²⁵ BOA, DH.SYS., 7/2-1, Lef 105. Şitak ahalisinden Sadaret'e yazılan 3 Ocak 1911 tarihli telgraf sureti.

süre sonra kendi yöntemleriyle Simko ve adamlarını tedip etmenin yollarını aramaya başladı. Van valisi Bekir Sami Bey meseleyi kökünden halletmek için bütün mesuliyeti üzerine alarak Kotur'a gizli bir askeri çıkarma yapmayı planlıyordu. Bu plana göre önce Kotur'u muhasara edecek, Simko başta olmak üzere bütün eşkiyayı tedip ettikten sonra bölgede huzur ve güvenliği sağlayıp, bölgeyi yeniden İran'a terk edecekti²⁶. Ancak bu teklifine hükümet kanadından yeterli destek bulamadı. Yabancı bir ülkenin hudutlarına girmek bu kritik dönemde Osmanlı Devleti'ni hem İran hem de Rusya ile karşı karşıya getirebilirdi. Zira İran'la mevcut hudut meselesi halen çözümlenmiş olmadığı gibi, bölgede bir süredir denetimi eline geçirmiş olan Rusya'nın, bunu kendi lehine kullanmasına fırsat verilmiş olacaktı. Zira Güney Azerbaycan'daki Rus konsolosları ve bölgeye sızan Rus ajanları bir süredir Kürtleri Osmanlıya karşı tahrik ve teşviklerde bulunarak ortamı müdahaleye hazır hale getirmişlerdi. Bu hususları değerlendiren hükümet Rusya'yla karşı karşıya gelmemek ve bölgede var olan sorunlara yenilerini eklememek düşüncesiyle sınır ötesi operasyon planına sıcak bakmadı²⁷.

Simko, Temmuz 1911'de Van'ın Mahmûdi kazasının Pänemerik köyüne yaptığı baskında kadın ve çocuk demeden bir çok kişiyi öldürmüş, köye ait bütün mal ve mülkü talan etmiştir. Yine Eylül 1911'de Ercik nahiyesinin Hacı Kışlak köyüne yaptığı baskında bir kişiyi öldürmüş, köyü yağmaladıktan sonra geride kalan bütün zahireyi de ateşe vererek yakmıştır. Bu olaydan üç gün sonra aynı şekilde başka bir köye baskın düzenleyerek yine cinayetler işlemiştir. Bu olayın üzerinden çok geçmeden bu defa Palçıklı köyüne taarruz ederek bir kişinin canına kıymış ve köyün bütün sürüsünü götürmeye teşebbüs etmiştir. Ancak bu defa köylü kendi imkan ve çabalarıyla eşkiyaya karşı direnerek yağmalanmaktan kurtulmuştur. Hükümet tarafından yapılan adli tahkikat neticesinde doğrulanan bu taarruzlar ve halkın yağmalanması olayları, Van vilayeti tarafından Dahiliye Nezareti'ne tebliğ edilmiştir²⁸. Ayrıca gasp edilen malların iadesi ve Simko'nun tedib ve tenkili için Tahran sefaretı vasıtasıyla İran nezdinde gerekli teşebbüslerin yapılması, şayet İran, Simko'yu tedibte aciz kalıyor ise gerekli işlemin yapılması için Osmanlı Hükümetine izin vermesi

²⁶ BOA, Dahiliye (DH), Siyası (SYS), 7/2-1, Lef 91. Van valisi Bekir Sami Bey'den Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Haziran 1910 tarihli şifre.

²⁷ BOA, DH.SYS., 7/2-1, Lef 93/1. Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 4 Temmuz 1910 tarihli takdimname.

²⁸ BOA, DH.SYS., 7/2-3, Lef 6.

husus, Van vilayeti tarafından Dahiliye'ye bir kez daha önerildi²⁹. Van valisinin çabaları daha önce olduğu gibi yine hükümet tarafından İran'ın uyarılmasını sağladıysa da, diplomatik girişimler meseleyi halletmeye yetmiyordu. Zira İran, meşrutiyet sonrasında başlayan karmaşayı halledemediği gibi, zamanla Güney Azerbaycan havalisinin kontrolünü Rusya'ya kaptırmıştı. Osmanlı Devleti Rusya'nın bu bölgedeki işgal ve denetimini meşru görmediği için meseleyle ilgili olarak Rusya nezdinde girişimlerde bulunmaktan uzak duruyordu. Oysa Simko bölgedeki gelişmelerin Rusya lehine olduğunu görerek bir süreden beri Ruslarla işbirliğini pekiştirmenin yollarını arıyordu.

5- Simko'nun Ruslarla İşbirliği

Uzun yıllar Kürt aşiretlerini Osmanlı ve İran aleyhinde kullanma konusunda ciddi birikime sahip olan Ruslar³⁰, denetim altına aldıkları güney Azerbaycan'da mahalli İran yetkilileriyle işbirliği halindeydi. Simko'nun destek ve teşvikçilerinin başında Rusların emir ve direktifleri doğrultusunda hareket eden Rumiye hakimi İclâl el-Mülk geliyordu. Simko ve adamlarının Râzi, Çilik, Göke ve Hoy'da meydana getirdiği hadiselerin arkasında yine İclâl el-Mülk'ün teşvikleri vardı. Simko'ya gönderdiği mektupta, yakında hudut meselesinin halledileceğini, Osmanlı hakimiyetinde bulunan arazi ve köylerin tekrar ele geçirileceğini ve kendisinin de bu hususlarda gösterdiği çabanın karşılıksız bırakılmayacağını dile getirerek, yaptıklarından dolayı takdir ediyor ve devamını arzu ediyordu³¹.

Osmanlı-İran hudut meselesinin şiddetlendiği, Batılı temsilcilerin hudut üzerinde incelemelerde bulunduğu bu dönemde Simko, İclâl el-Mülk'ün teşvikleri ile bölgede Osmanlı taraftarı aşiretlere baskı ve şiddet uygulayarak hududun kendileri lehine çözüme kavuşturulmasına çalışıyordu. Rus ve İngiliz

²⁹ BOA, DH.SYS., 7/2-2, Lef 80.

³⁰ 19. yüzyıl boyunca meydana gelen Osmanlı-Rus harplerinde Ruslar, çeşitli hediye ve vaatlerle Kürt aşiretlerinden bir kısmını Osmanlıya karşı kullanmayı başarmıştı. Bu konuda tafsilatlı bilgi ve belgeler için bkz. P. Avriyanov, *XIX. Asırda Rusya, Türkiye, İran Muharebeleri; Türk, İran, Rus Kürtlerinin Vaziyet-i Hazıraları*, Kafkas Askeri Dairesi Erkan-ı Harbiye Neşriyatı, Terc. Adil Efendi-Mustafa Efendi, Ankara 1926; Kürt aşiretlerinin Ruslar tarafına meyiletmesi için, daha önceleri kendilerine tabi olan Ermenileri de kullanmaktan çekinmeyen Ruslar Ermeni Eçmiyazın Katogigosluğu'nu harekete geçirerek bu hususta Kürt aşiret reislerine mektuplar yazdırmıştır. Bkz., Ali Arslan, "Rusların Güney Kafkasya'da Yayılmalarında Ermeni Eçmiyazın Katogigosluğu'nun Rolü", *Kafkas Araştırmaları II*, İstanbul 1996, s.30.

³¹ BOA, DH.SYS., 7/2-2, Lef 25. İclâl el-Mülk tarafından "Ümerâil A'zam İsmail Han Reistü-i Aşlir" ünvanıyla Simko'ya gönderilen mektup.

ajanlarının organizasyonu dahilinde yapılan bu baskı ve propagandalar, Osmanlı taraftarı aşiretler arasında huzursuzluğa sebep olmaktadır. Bu dönemde Şikak aşiretleri içerisinde eski husumetler yeniden canlanmaya başladı. Şikakların Kardar taifesinin reislerinden Timur Ağa Osmanlı taraftarlığı ile tanınıyordu. İngiliz ve Rus ajanlarının propagandalarına aldirmayarak, Osmanlıya tabi olmaktan yana yaptığı açıklamalar İclâl el-Mülk ve Simko'yu çileden çıkarıyordu. Bu sebeple Simko, amcası Timur Ağa'yı birkaç defa ikaz etti³².

Timur Ağa, bir süre önce İclâl el-Mülk tarafından İran topraklarından alınarak Simko'ya katılması için Nevâhi-i Şarkîye'nin Brâdest nahiyesine bağlı Mâstgan (Masitân) köyüne yerleştirilmişti. Hudud meselesinin halledilmesinden sonra kendisine bölgede geniş araziler tahsis edileceğini vaat eden İran memurları böylece Simko'yu daha da güçlendirmiş olacaktı. Ne var ki bu plan işe yaramadı. Simko'nun Rus ve İran memurları tarafından Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtılması Timur Ağa'yı rahatsız ediyordu. Bu sebeple ona destek olmadığı gibi bu tutumunu eleştirerek karşı çıkmaya başlamıştı. Durumu fark eden bölgedeki Osmanlı yetkilileri, Şikaklar arasındaki bu ihtilafı değerlendirmek, Simko'ya rakip olarak Timur Ağa'yı desteklemek gerektiğini hükümete bildirdi³³. Aslında Osmanlı Hükümeti'nin, bu uyarıları dikkate aldığı, kendisine yakın olan aşiretlerden istifade ederek, hem bölgede huzursuzluğun kaynağını kurutmak, hem de nüfuzunu devam ettirmek istediği muhakkaktır. Ancak hükümetin, hududun güvenliğini sağlamanın dışında, gayri kanûnî hareket ve tavırlardan her zaman uzak durduğu, diplomasinin dışına çıkmadığı bir gerçektir.

Simko, Osmanlı Devleti'nin bu tutumundan cesaret alarak günden güne daha pervasız hareket etmeye başladı. Osmanlı köylerine baskın yapmaya devam ettiği gibi zaman zaman Osmanlı askeri kuvvetleriyle çatışmaya dahi girdi. Bu çatışmaların birinde, hudut üzerinde devriye gezmekte olan zabıt Süleyman Efendi ve maiyeti, Simko'ya bağlı Abdüvî aşiretinden yaklaşık 60 kişilik bir eşkiya çetesinin Osmanlı köylerinden birine yaptığı baskına müdahale etmiş, çıkan çatışmada, 9 asker şehit olduğu gibi Süleyman Efendi de çatışmadan yara alarak kurtulmuştu³⁴. Bu olay üzerine Osmanlı Devleti yeniden

³² BOA, DH.SYS., 7/2-2, Lef 25. İclâl el-Mülk tarafından Simko'ya gönderilen mektup.

³³ BOA, DH.SYS., 7/2-2, Lef 24. Mavâne Hudud-ı İraniye 1. Komiseri Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Behçet Bey tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Kasım 1911 tarihli arz.

³⁴ BOA, DH.SYS., 7/2-3, Lef 18. Hoy-Salmas Şehbenderliği'nden Tahran Sefaret-i Seniyyesi'ne gönderilen 29 Kasım 1911 tarihli tahrirat.

İran nezdinde diplomatik girişimlerde bulunduğu gibi, Nevâhi-i Şarkiye dahilinde yeni bir hudut bölüğü kurulmasını kararlaştırmıştır³⁵.

Osmanlı hükümeti tarafından bu tedbirler alınırken, Şikak taifeleri arasında Timur Ağa ile başlayan çözülme hareketi devam ediyordu. Simko'nun kardeşi Şükrü Ağa, yakın akrabalarından Sultan Ağa Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardı. Simko'nun riyaset ettiği Abdüvî taifesinin Ruslara uşaklık etmesi, aşiretlerin diğer kanatları arasında ciddi huzursuzluklara sebep oluyordu. Aşiretin daha küçük olan diğer kolları, nispeten daha güvenli buldukları Osmanlı topraklarına hicret etmeye başlamıştı. Simko'nun yakın akrabalarının da içinde bulunduğu bu gruplar, Osmanlı tabiyetine girerek halen Osmanlı denetiminde bulunan Nevâhi-i Şarkiye'nin çeşitli nahiyelerine iskan edildi ve Osmanlıya sadık kalacaklarına ve Simko'ya karşı mücadele edeceklerine dair Osmanlı yetkililerine güvence verdi³⁶. Bunun karşılığı olarak kendilerine bir takım maddi imkanlar temin edildiği gibi, tarım yapmaları teşvik edildi, gerekli tarım aletlerinin alınması için bu aşiretlere para yardımında bulunuldu³⁷. Osmanlı Devleti'nin bölgede uygulamaya çalıştığı bu müspet siyasi ve sosyal yaklaşımı müşahade eden bir çok aşiret Osmanlı tabiyetine girmek için yoğun çaba içerisine girdi. Bu durum Osmanlı Devleti'nin bölgede Rusya ve İran'a, dolayısıyla Simko'ya karşı konumunu güçlendirdiği gibi, Şikak aşiretleri arasındaki çözülme de hızlandırdı.

Şikak taifeleri arasında ihtilafların doruk noktaya çıktığı 1911 yılı sonlarında, muhtemelen Rusların tertibiyle, bölgede yaşayan Şikaklar da dahil tüm aşiret reislerinin katıldığı büyük bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya, aşiretlerin Osmanlı Devleti veya Rusya devletlerinden birine tabi olması konusu damgasını vurdu. Toplantıda yaptığı konuşmada Simko, Osmanlı Devleti'nden şikayetlerini dile getirerek, Rusya'ya tabi olunması gerektiği fikrini savundu. Simko'nun bu çıkışı, kendi yakınları da dahil olmak üzere toplantıya iştirak eden aşiret reisleri tarafından tepkiyle karşılandı. Toplantıya katılmış olan Makü bölgesinde yaşayan Kürt aşiretleri ve özellikle Arusan aşireti ileri gelenleri Simko'nun bu önerisine şiddetle muhalefet ederek, kesinlikle

³⁵ BOA, DH.SYS., 7/2-3, Lef 32. Umum Erkân-ı Harbiye dairesinden Hudud-ı İraniye I. Komiserliği'ne yazılan 23 Aralık 1911 tarihli şifre telgrafname.

³⁶ BOA, DH.SYS., 47/4, Lef 9. Harbiye Nezareti'nden Umum Erkân-ı Harbiye dairesine gönderilen 2 Aralık 1911 tarihli tahrirat.

³⁷ BOA, DH.SYS., 47/4, Lef 22. 1911 senesi zarfında Van vilayetine iskan edilen İran muhacirleri için Muhacirin Tahsisatı'ndan yapılan harcamayı mübeyyin pusula.

Rusya'ya tabi olmayacakları hususunda görüş bildirdiler³⁸. Toplantı amacına ulaşmadan sona erdi. Bu tarihten itibaren anlaşmazlıklar giderek büyüdü ve özellikle Rusya'ya teba olma hususu aşiretler arasında galeyana sebep oldu. Kotur bölgesindeki Abdüvîler arasında dahi ciddi endişeyle karşılanan bu gelişmeler sonrasında Simko'nun temel dayanağı olan Abdüvîlerden de bir kısmı Osmanlı topraklarına hicret etme kararı aldı. İşte bu ortamda gelişmeleri yakından takip eden Van vilayeti hükümete yaptığı öneride bu durumdan istifade edilmesini ve bölgedeki aşiretlerin Osmanlı Devleti'ne karşı sergilediği bu bağlılığın kuvvetlendirilmesi için çalışılması gerektiğini ilettiler³⁹. Durumun nezaketini takdir eden hükümet bu gelişmeler karşısında Simko'ya, dolayısıyla Rus tabiliğine karşı çıkan aşiretlerin Osmanlı Devleti'ne bağlılığının güçlendirilmesi için gerekli gayreti gösterme kararı aldı⁴⁰.

Bu dönemde hükümet yetkilileri, en yakınları tarafından dahi terk edilen Simko'nun, yakında af dilemek için müracaat edeceği düşüncesindeydi. Bu süreci hızlandırmak için, üzerinde etkili olabileceği düşünülen ulemadan bir zatın nasihat etmek üzere Simko'ya gönderilmesi kararlaştırıldı⁴¹. Simko meselesini halletmede kararlı olan hükümet, bu gelişmeleri değerlendirerek af kararını ciddi olarak ele aldı. Van Vilayeti tarafından Seraceddin adında bir zat nasihat için gönderildi. Yaptığı görüşmede, Osmanlı Devleti'ne karşı takip ettiği bunca tutumdan sonra affını dilemeye mahcup olduğunu ifade eden Simko, gerek kendisinin gerekse beraberindeki adamların affı kabul edilir ve bu konuda teminat verilirse hükümete teslim olacağına dair Seraceddin Efendi'ye söz verdi⁴². Ayrıca ikna etmek için Simko nezdinde itibar sahibi olduğu düşünülen başka din adamları da gizlice devreye sokulmuş idi. Aşiretler üzerinde son derece itibar sahibi olup, Simko'ya yakınlığıyla tanınan bu kişilerden Ahmet ve Mahmut adında iki kardeş onu, Ruslarla işbirliğinden uzaklaştırmaya çalıştı

³⁸ BOA, DH.SYS., 7/2-2, Lef 5. Hudud-ı İraniye 1. Kısım Komiserliği'nin işarına atfen Harbiye Nezareti'nin 1 Ocak 1912 tarihli tahrirâtı. Arusan aşiretinin bu tavrı 1914 yılı ortalarında Ruslar adına çalışan bir Kürt reis (Eyüphanzade Said) öldürülmesi bahanesiyle Simko'nun ve Rus askeri birliklerinin taarruzlarına maruz kalacaktır. Bu hususta bkz., BOA, BEO, 322594. Mahmudi kaymakamı Kemal Bey'in işarı üzerine Van vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 6 Temmuz 1914 tarihli şifre.

³⁹ BOA, DH.SYS., 47/4, Lef 20. Van vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne yazılan 1 Ocak 1912 tarihli şifre.

⁴⁰ BOA, BEO., 298822. Harbiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 2 Ocak 1912.

⁴¹ BOA, DH.SYS., 7/2-3, Lef 67/1-2. Çehâri Hudut Komiseri Erkân-ı Harbiye kaymakamı Behçet Bey'den Van vilayeti'ne gönderilen 27 Aralık 1911 tarihli tahrirât.

⁴² BOA, H.SYS., 24/2-3, Lef 72-73. Van vilayetinden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 15 Ocak 1912 tarihli şifre.

gibi, Abdüvî köyleri arasında dolaşarak halkı Rus tabiyetine geçmemeleri konusunda uyardılar. Bu kardeşler, Simko'yu ikna etmek üzere hanesine misafir olduğunda, onu Rumiye ve Hoy Rus konsolosları tarafından gönderilen mektupları okumakla meşgul olduğu halde buldu. Simko'ya gönderilen bu mektuplarda Hoy Rus konsolosu ve generali Osmanlı'ya karşı taarruzlara devam etmesini istiyordu. Ruslar tarafından ne kadar muteber tutulduğunu göstermeye çalışan Simko, Ruslarla bu işbirliğini saklama ihtiyacı dahi duymadığı gibi bunu kendisi için bir onur olarak görüyordu. Neticede bu görüşmelerden de müspet bir sonuç alınmadığı kısa süre sonra anlaşılacaktır. Bu iki kardeşin Osmanlı mahalli yetkilileriyle gizli işbirliği içerisinde bulduklarını haber alan olan Simko, ikamet ettikleri Esterân'a gelerek derhal bölgeyi terk etmelerini istemiştir⁴³.

Bu arada 1911'de önemli bir gelişme oldu. Şemdinli şeyhlerinden meşhur Ubeydullah'ın evlatları ve torunları arasında mirasın paylaşımı hususunda anlaşmazlıkların meydana gelmesi, Hakkari ve yöresinden başlayarak Güney Azerbaycan'a kadar ciddi huzursuzluklara yol açtı. Bu huzursuzlukların bölgedeki Rus ajanları tarafından istismar edildiğini daha önceleri bir çok kez tecrübe edinmiş olan hükümet, böyle bir fırsata mahal vermemek için olayların baş sorumlularından ve daha önceleri hakkında adli tahkikat başlatılmış bulunan Seyyid Taha'ya karşı Van 11. Kolordu'yu harekete geçirdi. Kolordu kumandanı Cabir Paşa'nın başlattığı bir askerî harekatta Seyyid Taha'nın yanı sıra, Ruslar adına çalışan Bedirhanlı Abdürrezzak da askerî kuvvetler tarafından yakalandı. Van'a sevkleri esnasında Cari yakınlarında başlarında Simko'nun bulunduğu yaklaşık 200 kişilik bir grubun tuzağına düşen askerî müfreze eşkiyalar tarafından esir alındığı gibi, silahlarına da el konulmuştur. Seyyid Taha ve Abdürrezzak'ı yanına alan Simko Kotur'a geçmiştir⁴⁴. Rusya konsolosunun incelemeler yapmak amacıyla bölgede bulunması, baskın ve kaçırılma olayında Rusların parmağı olduğu şüphelerini uyandırmıştır⁴⁵. Bu operasyonun ardından Seyyid Taha'nın da Ruslar için çalıştığı görülmektedir. Simko ile birlikte Rumiye'ye giderek Rus konsolosluğunda görüşmelerde bulunan Seyyid Taha bir süre sonra kaldığı haneye Rus bayrağı çekmiştir. Rus

⁴³ BOA, DH.SYS., 7/2-3, Lef 67/1-2. Hudut kumandanı Yüzbaşı Mehmet Feyzi'den İran Hududu 1. Kısım Komiserliği'ne 27 Aralık 1911.

⁴⁴ BOA, BEO., 302848. Van 11. Kolordu kumandanı Cabir Paşa'dan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 18 Ekim 1912 tarihli şifre.

⁴⁵ BOA, BEO., 302848. Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e 24 Ekim 1912 Tarihli Arıza.

konsolosu yöredeki aşiretlere yaptığı çağrıda “*Rusya Devleti’nin teveccühünü kazanmak isteyen Taha ile uzlaşın*”⁴⁶ uyarısını yapmıştır. Böylece Seyyid Taha, Kürt isyanı için Ruslara taze bir kan olmuştur. Seyyid Taha ve Bedirhanlı Abdürrezzak’ı kurtararak görevini layıkıyla yerine getirmiş olan Simko, Ruslar nezdinde sadakatini bir kez daha perçinlemiş olduğu gibi, Kürtler arasında da itibarı yeniden artmıştır.

6- Nevâhi-i Şarkîye’nin Kaybedilmesinde Simko’nun Rolü

Rusya, İran, İngiltere ve Osmanlı yetkililerinin İstanbul’da 1912’de müşterek aldığı karar sonucu, Osmanlı-İran hududu meselesinin ileri bir tarihte müzakere masasına konulması, bunun için de bölgenin Osmanlılar tarafından tahliye edilmesi gerekli görülmüştür. Bu cümleden olarak 1906’dan beri Osmanlı kontrolünde bulunan Nevâhi-i Şarkîye’nin 19 Kasım 1912’de Osmanlı yetkilileri tarafından tahliye edildiğini görüyoruz. Dahiliye Nezareti’nden verilen emir üzerine bölge hiçbir hadiseye mahal verilmeden Osmanlılar tarafından tahliye edilerek İran’lı memurlara devredilmiştir. Hudut bölük ve askerî kıtaları geri alınmış, Serdeşt ve Seldoz memurluklarını idare eden Yüzbaşı Avni Efendi, idarî ve şerî memurlar Musul’a dönmüşlerdir⁴⁷. Bölgenin İran’a devredilmesi, Rusların bölgede söz sahibi olması demektir. Nitekim Osmanlı askerinin bölgeden çekilmesinden sonra İran’a tabi Kürt aşiretlerinden bazıları Ruslara katılmış, Ruslar adına çalışan Seyyid Taha, Abdürrezzak, Simko gibi Kürt liderler Rus askerleriyle birlikte Nevâhi-i Şarkîye’ye girmişlerdir⁴⁸.

İlgili devletler arasında yapılan anlaşma gereğince Rus askerinin Nevâhi-i Şarkîye’ye girmesi yasaktı. Rusların bunu hiçe sayarak aniden bölgeyi işgal etmeleri hem yörede yaşayan aşiretlerin hem de Osmanlı Devleti’nin tepkisini çekmiştir. Rusya’nın böyle bir ortamda bölgeyi işgali hiçbir hukuka dayanmadığı cihetle Osmanlı Hükümeti meseleyi Lahay Hakimler Heyeti’ne taşıdı⁴⁹. Ancak Ruslar bununla da yetinmeyerek işgale devam etmişlerdir. İhtilafı bölgenin de ötesinde Osmanlı köylerinin bir kısmını ihtilafı bölge

⁴⁶ BOA, BEO., 308843. Hariciye Nezareti’nden Sadaret’e 24 Aralık 1912.

⁴⁷ BOA, BEO., 309274. Musul vali vekili tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 10 Aralık 1912 tarihli tahrirat.

⁴⁸ BOA, BEO., 308843. Dahiliye Nezareti’nden Sadaret’e 19 Aralık 1912.

⁴⁹ BOA, BEO., 313086. Dahiliye Nezareti’nden Sadaret’e 21 Mayıs 1913.

kapsamına sokmaya çalışmışlardır⁵⁰. Nevâhi-i Şarkiye'nin hiçbir milletlerarası hukuka dayanmayan işgali karşısında bölgede yaşayan aşiretler Rus işgaline silahla mukabelede bulunmuşlarsa da, direnişler Rus askeri kuvvetleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Osmanlı Devleti'ne bağlılığıyla tanınan Mengür aşireti reisi Beyaz Paşa, Mergavar Beyzadeler, Abdullah ve Kurt beylerin önderliğinde Ruslara ve Simko gibi işbirlikçi Kürtlere karşı büyük bir direniş sergilemişlerdir. Neticede karşı koyamayan yaklaşık 15 binin üzerinde bir kitle yurtlarını terk ederek Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kalmışlardır⁵¹.

Rusların bölgede takip ettikleri bu siyasetin esas gayesi, Lahey'de görüşülmekte olan Osmanlı-İran hudut meselesinde haklı gözükmektir. İşgali meşru göstermek için aşiretler arasındaki rekabeti ve ihtilafları körükleyerek asayişsizliğin devamını sağlamak, bunu da bahane ederek işgali "*huzuru sağlama operasyonu*" olarak göstermekti. Bunda büyük ölçüde başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Bölgenin işgalinde, isyanların çıkarılmasında Simko, Seyyid Taha ve diğerleri büyük rol oynamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin Nevâhi-i Şarkiye'yi kaybetmesinde Simko'yu ziyadesiyle kullanmış olan Ruslar, 1913 yılının sonlarına doğru Doğu Anadolu'da çıkarmayı planladıkları "*Kürdistan İsyanı*" için yine Simko'yu devreye sokmaya hazırlanıyordu. Onun zaaflarını gayet iyi bilen Salmas Rus konsolosuna, İran Şahi'nin özel hazinesine ait olan köylerden Nîrukân, Ahsencân ve Vezre Kenan köylerinin Simko'ya verilmesini vaat ederek, bunun için gerekli mercilere bilgi dahi vermişti. Bir yandan Simko'yu hazırlayan Ruslar diğer taraftan bölgedeki askerî konumlarını daha da güçlendiriyordu⁵². Rus konsolosunun teşvikleriyle çalışmalara başlayan Simko, ilk olarak Şikak taifeleri arasında birliği sağlamaya çalıştı. Ancak bu çabaları aşiret içerisinde yeni çatışmaları doğurdu. Şikakların Kardar ve Hınâre taifeleri arasında yeni çatışmalar meydana geldi. Birliği sağlamada baskı ve şiddet uygulayan Simko'nun bu zulmüne dayanamayan aşiretlerin bir kısmı yeniden Osmanlı topraklarına hicret etmeye teşebbüs etmişlerse de, buna muvaffak olamayarak

⁵⁰ BOA, BEO., 313086. Hariciye Nezareti'nden sadaret'e 29 Mayıs 1913.

⁵¹ BOA, BEO., 316225. 24 Haziran 1913 tarihinde Reyhan yaylasında meydana gelen çatışmalarla ilgili tutulan rapor.

⁵² BOA, DH.Kalem-i Mahsus (KMS), 2/2-36, Lef 7. Salmas Osmanlı Tacirbaşı Meşhedi Rıza Ağa tarafından Hoy ve Salmas Şehbenderliği'ne gönderilen 26 Eylül 1913 tarihli Farsça tahriratın tercümesi.

Simko'ya aman dilemek zorunda kalmışlardır. Ellerindeki silahlara Simko tarafından el konulmuştur. Salmas Rus Tacirbaşı'nın bu aşiretleri Simko lehine ikna etmeye çalışması da pek faydalı olmamıştır⁵³.

Ruslar, Balkanlardaki çetelerden nasıl istifade etmişlerse, Kürtlerle meskun bölgelerde de aynı yöntemi uygulamaya çalışıyordu. Çünkü küçük farklılıklar olmakla birlikte aşiretlerin yaşadığı Osmanlı-İran hududu ile Balkanların konumu benzerlikler arz etmekteydi. Manastır, Kosova, Selanik vilayetlerinin kaybedilmesinde, konsolosların mahalli çeteleri Osmanlıya karşı kullanması büyük fayda sağlamıştı. Balkanlarda çetecilik tecrübeleri kazanmış olan konsoloslar aynı görevi icra etmek amacıyla bu defa aşiretlerin yaşadığı bu bölgelere tayin edilmişlerdir. Bunlardan birisi Çerkov'dur. Beş yıl Selanik'te konsolosluk yapan, Prezrin, Üsküp ve Manastır'da Ruslar adına önemli görevler ifa eden Çerkov, Rus ordusunun bölgeyi işgalinden sonra hükümeti tarafından hizmetlerinin mükafatı olarak son derece geniş salahiyyetlerle Hoy ve Salmas'a konsolos olarak tayin edildi. Yapması gereken, aynı görevi, aynı yöntemi bu defa Kürt aşiretleri vasıtasıyla Osmanlı-İran hududunda ve Doğu Anadolu'da uygulamaktı. Böylece Çerkov, Kürtleri elde ederek ve örgütleyerek Osmanlı Devleti'ni doğudan tehdit etmek amacıyla bölgede faaliyetlerine başlamıştır. İlk olarak Osmanlı Devleti'ne muhalif olan Kürt gruplarıyla temas kurmuş, Simko vasıtasıyla bu muhalif grupları kontrol ve denetim altına almaya çalışmıştır. Çerkov, Kafkasya Genel Valisi ile müzakerelerde bulunması için Simko'yu Tiflis'e göndermiştir. Tiflis'te Rus yetkililer tarafından gayet iyi bir şekilde karşılanan Simko, Rus askeri komutanlığının emirleri doğrultusunda, konsolosla birlikte bölgedeki Osmanlı aleyhtarları faaliyetlerine devam etmesi direktifleri alarak bölgeye dönmüştür. Burada Kürt aşiretlerinin Rusya'ya tabi hareket etmesi için her türlü askeri teçhizatla donatılmasına çalışılmıştır⁵⁴.

Simko, 1912-13'lerde artık Rusya'nın bölgede siyasi ve askeri erkani arasında görünmeye başladı. Rus imparatorunun isim günü münasebetiyle Rus konsolosu Çerkov tarafından ziyafet tertip edildi. Davete Hoy ve Salmas askeri yetkilileri, mahalli hükümetin üst düzey memurları ve bu arada Osmanlı şebkenderi Hasan Tahsin Bey de çağırılmış idi. Ziyafette, "*Kürt şâl-ü şapîh ve*

⁵³ BOA, DH.KMS., 2/1-36, Lef 12. Hoy ve Salmas Şebkender Vekaleti'nin 9 Ekim 1913 tarihli tahrirati.

⁵⁴ BOA, DH.KMS., 2/1-36, Lef 10/1-2. Hoy ve Salmas Şebkenderi Hasan Tahsin Bey'in 25 Aralık 1913 tarihli raporu.

Rusya'nun bir kıta nişanını hâmil" bulunan Simko da hazır idi⁵⁵. Buradan, artık ne Rusların ne de Simko'nun bunu gizleme ihtiyacı duymadığı, hatta bunu ilan etmekten çekinmediği anlaşılmaktadır.

7- Bacirge Hudut Bölüğü Hadisesi (Ocak 1914)

Rusların desteğiyle teçhizatlandırılan Simko ve adamları bölgedeki diğer aşiretleri itaat altına almaya çalıştıkları gibi, Osmanlı askeri kuvvetlerine açıktan açığa taarruzlara başlamış bulunuyordu. 19. Bacirge (Bajirge) Hudut Bölüğü kumandanı yüzbaşı Abdullah, mülazım İsmail, eczacı Şevket ve beraberlerindeki bir çavuş ve dört neferden oluşan bir askeri müfreze, İran hududu üzerindeki Bâni köyü karakolunu teftiş ettikten sonra Bacirge'ye dönerken Gelinkanı mevkiinde Simko'nun saldırısına uğradı. Aralarında çıkan çatışmada Yahya çavuş yaralandı, diğerleri de teslim almarak İran tarafına götürüldü. Bir süre sonra mülazım İsmail ve Şevket efendiler serbest bırakıldı. Olay yerinde incelemelerde bulunan fırka kumandanı İbrahim Bey, kaza kaymakamı ve 7. alay kumandanı, olayda Rusların parmağı olduğu sonucuna ulaştı⁵⁶.

Simko'nun bu saldırısı üzerine Osmanlı Hükümeti Petersburg ve Tahran Osmanlı sefirleri vasıtasıyla derhal teşebbüslere başlamış ise de her hangi bir müspet netice alamamıştır. Zira olayın tahkiki için Rusya Dışişleri Bakanlığı Hoy Rus konsolosunu görevlendirmiştir. Oysa bütün olayların tertipleycisi bizzat konsolosun kendisi idi. Konsolos Osmanlı yetkililerine verdiği cevapta, Osmanlı aşiretlerinin Simko'ya saldırıları karşısında Simko'nun nefsi-i müdafaa yapmış olabileceğini ifade etmekle yetindi. Bunun üzerine Simko'nun hudut üzerinden alınarak başka bir bölgeye nakledilmesi hususunda Osmanlı yetkililerinin teklifi ise, Simko'nun "*hududun istikrar unsuru*" olduğu açıklaması ile Ruslar tarafından reddedildi⁵⁷. Üstelik Simko'nun bu olay üzerine Ruslar tarafından taltif ve takdir edilmesi, Rusların Osmanlıya karşı açık bir husumetinin göstergesi oldu.

Osmanlı hükümeti, ilk diplomatik girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine bölgedeki güvenlik önlemlerini artırmaya çalıştığı gibi, meselenin peşini

⁵⁵ BOA, DH.KMS., 2/1-36, Lef 10/1-2. Hoy ve Salmas Şebbenderi Hasan Tahsin Bgy'in 25 Aralık 1913 tarihli raporu.

⁵⁶ BOA, DH.KMS., 3/35, Lef 2.

⁵⁷ BOA, DH.KMS., 2/1-36, Lef 20. Hariciye Nezareti'nden Sadaret'e sunulan 8 Ocak 1914 tarihli tezkire şureti.

birakmamıştır. Hükümet, İran hududu üzerindeki hukukunu ortadan kaldıracacağı düşüncesiyle, Rusya ve İran nezdinde girişimlere devam etti. Hükümetin bu ısrarlı tutumu karşısında Rusya, Simko'yu ve teşvikçisi Hoy Rus konsolosu Çerkov'u Tebriz'e aldırarak zorunda kaldı. Bu sırada Simko tarafından tahkir edilen ve işkenceye uğrayan yüzbaşı Abdullah Efendi ve askerlerden biri serbest bırakılarak Bacirge'ye dönmüş bulunuyordu. Bununla birlikte yaralı çavuş serbest bırakılmadığı gibi, ele geçirilen silahlar da teslim edilmemiştir. Yahya Çavuş bir süre sonra şehit olmuş ve cenazesi Ruslar tarafından Salmas'a nakledilerek burada törenle defnedilmiştir⁵⁸.

Bundan kısa bir süre sonra artık meselenin kapanmış olduğunu düşünen Ruslar Tebriz'e aldıkları Simko'yu yeniden serbest bıraktı. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nın adım adım yaklaştığı bu günlerde bölgede tansiyon giderek artmaktaydı. Kürt aşiretlerinin yanı sıra Ermeni halkının da isyana teşvik edilmesi için Simko Ruslar adına önemli hizmetler icra edecekti. Serbest bırakıldıktan kısa bir süre sonra Simko ve adamları yeniden hem Ermeni halkına hem de Kürtlere karşı taarruzlara başladı. Hanik müfrezesine yaptığı baskında üç askeri şehit ederek silahlarını ele geçirdi. Daha sonra Şikfeti nahiyesine yöneldi. Simko'nun denetimindeki Çahâri'ye hudut olan Şikfeti nahiyesi Kürt aşiretlerinden ve Osmanlıya sadık Ermeni halkından oluşmaktaydı. Buraya yaptığı saldırıda Ermenilere büyük zayıat verdi. Olayın hemen ardından Şikfeti'ye giden Van valisi burada iki gün kalarak Ermenilerin Simko'dan şikayetlerini dinledi. Ermeniler, "... *Simko önceleri sadece eşkiyalık yapar ve bizleri perişan ederdi. Şimdi ise Rusya'nın şakî-i resmîsidir...*" diyerek valiye dert yandılar. Arazi meselesinin istedikleri gibi halledilmesinden dolayı Ermenilerin Osmanlı Devleti'ni minnet ve şükranla yad ettiklerini hükümete bildiren vali, Simko'ya karşı bölge halkının güvenliğinin sağlanması için, silahları sonradan geri alınmak üzere bölge halkından "*bekçi teşkilatı*" oluşturulmasını hükümete önerdi⁵⁹.

Bölgenin sorunu aslında Osmanlı yetkililerinin geçici çözüm önerileriyle halledilemeyecek kadar ciddi idi. Bir tarafta Ermeni komitelerinin savaş öncesi hazırlıkları, diğer tarafta bazı Kürt grupların gaflet ve ihaneti ve bütün bu fesat odaklarının mimarı Rusların Osmanlı Devleti üzerindeki tarihi hesapları söz

⁵⁸ BOA, DH.KMS., 3/35, Lef 16/1. Van vilayetinden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Mart 1914 tarihli şifre.

⁵⁹ BOA, DH.KMS., 2-1/36, Lef 15. Van vilayetinden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 25 Mayıs 1914 tarihli şifre.

konusu idi. Doğu Anadolu'da büyük bir isyan ve karışıklık çıkarmak isteyen Ruslar, ilk senaryoyu 1914 yılı başlarında Bitlis'te sergilemek istediler. Van ve Bitlis'teki konsolosların, hükümetin Ermenilere taviz verdiğini, Müslümanları ihmal ettiğini telkin ederek Kürt-Ermeni çatışmasına zemin hazırladığı bir sırada Molla Selim adlı bir din adamı önderliğinde Bitlis'te isyan çıktı. Ancak askeri birliklerin şehre girmesiyle isyan kısa sürede bastırıldı. Asilerin bir kısmı yakalanıp idam edildi. Molla Selim ise Rus konsolosluğuna sığınarak kurtuldu. İsyân, ne Rusların müdahalesine yol açacak kadar genişledi, ne de Ermeni Kürt çatışmasına dönüştü. İsyânın bu şekilde neticelenmesi ve Rusların bu isyanların ortaya çıkmasındaki rolü dolayısıyla, "*Ermeni İslahatı*" konusunda tüm dünyanın dikkatlerinin yoğunlaştığı bir dönemde Osmanlı'nın hala iyi niyetini sürdürdüğü gayet açık bir şekilde anlaşıldı. Avrupa kamuoyunda hakim olan, "*Kürtlerin Ermenilere zulüm yaptığı ve Osmanlı Devleti'nin Ermeni ıslahatı hususunda gevşek davrandığı*" anlayışı ortadan kalkmaya başladı. Osmanlı aleyhtarlığı ile tanınan Batı basınında bu olay geniş yankı buldu. Osmanlı Devleti'nin "*kanunsuz yaşamağa alışmış Kürt eşkiyasını ıslah etme gayretinde olduğu ve buna Rusya'nın engel olmaya çalıştığı*" Batı basınında dile getirilmeye başlandı⁶⁰.

Bu arada Bitlis isyanından istedikleri neticeyi elde edemeyen Rusların Osmanlı-İran hududunda faaliyetleri aralıksız devam ediyordu. İsyân çıkarmayı planlayan Rusların, Osmanlı Devleti'ne karşı muhalif Kürt gruplarını tek çatı altında toplamaya çalıştığı bu esnada bir süredir kullandıkları Kürt reislerinden Eyüphanzade Said'in 1914 yılı Temmuz ayı başlarında öldürülmesi Ruslara müdahale için yeni bir fırsat verdi. Kürdistan isyanı için önemli bir kozunu kaybeden Ruslar bu olayı bahane ederek Karaağaç köyünü işgal ettiler. Osmanlı taraftarlığıyla tanınan Arusan aşiretini bu olaydan sorumlu tutarak aşiretin yaşadığı köye doğru harekete geçen Rus ordusuna 50 kişilik bir kuvvetle Simko da destek verdi⁶¹. Arusan aşireti, "*İslam'a ve Osmanlı hükümetine bağlı cesur bir aşiret*" olarak tanınmaktaydı. 1500 hanelik ahaliye sahip olan Arusanlılar bu gelişmelerden haberdar olarak Ruslara karşı savunma hazırlıklarına başladılar. Diğer taraftan bölgedeki Osmanlı yetkilileriyle de münasebet kurarak, Ruslarla sonuna dek savaşacaklarını, nihayetinde Osmanlı topraklarına sığınma

⁶⁰ DH.KMS., 3/35, Lef 19. Stockholm Sefaret-i Seniyyesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 7 Nisan 1914 tarihli suret.

⁶¹ BOA, BEO., 322594. Mahmüdi kaymakamı Kemal Bey'in işarı üzerine Van vilayetinden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 6 Temmuz 1914 tarihli şifre.

ihtimalini de düşünerek aşiret reislerinden oluşan bir heyeti onay almak için Mahmûdi merkezine gönderdiler. Osmanlı yetkilileri Arusan aşiretinin Ruslara mukavemet edemeyerek huduttan içeriye mecburi giriş yaparsa kabul edilmelerini, Rusların Arusanlıları takip etme bahanesiyle huduttan içeri sokuldukları takdirde mukavemet edilmesini kararlaştırdı⁶².

Bu sırada Bacırge hudut bölüğü olayından sonra Tebriz'e aldırılmış olan Rus ajanı Hoy Rus konsolosu Çerkov'un da yeniden serbest bırakılarak Kürdistan isyanı için hazırlıklarını hızlandırdığı görülmektedir. Simko, Bedirhanlı Abdürrezzak, Seyyid Taha gibi ihtiras sahibi Kürtleri Kürdistan kurma vaadiyle kullanan Çerkov isyan çıkarmak için her yolu deniyordu. Emrindeki Kürtlere verdiği talimatlarda "*Osmanlı toprağında, Ermeni, Müslüman, Nastûri, memur, zabıt kim olursa olsun öldürün, yakın, yakın. Ancak o zaman bir Kürdistan teşekkül edebilir*"⁶³ diyordu. Güney Azerbaycan topraklarında bulunan Rus siyasi memurlarının yegane mesleği Osmanlı topraklarında isyan, katliam, anarşi çıkarmak idi. Kürdistan vaatlerinde asla samimi değillerdi. Rusların amacı, Ermenilerin ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, kendi himayelerinde kurulacak bir Ermenistan'ın temellerini atmaktı. Kullandıkları Kürt grupları ise Ruslar katında, ancak bağımsız bir Ermenistan kurulmasına kadar önem arz ediyordu. Çerkov, "*Ağustos nihayetinde mulaka Van'a, Bayazıt'a, Makü'ye Rus askeri girecektir. Fakat siz verdiğiniz programı takip edin*" şeklinde bir talimatla birlikte oldukça yüklü bir parayı bu Kürt gruplarına taksim etti. Dış müdahaleyi gerektirebilecek bir ortam için elinden geleni yapan Çerkov'un öncelikli hedefi Van valisi idi. Kendisini Selanik'ten beri tanıdığını, vücudu ortadan kaldırılmadan Kürtlerin refah ve selametinin sağlanmasının mümkün olmadığını öne süren Çerkov, valinin Ermeni taraftarı olduğunu öne sürerek⁶⁴ Kürtlerin Ermenilere olan husumetini amaca ulaşmak için kullanmaktan geri durmamıştır. Bu arada Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması Simko için yeni fırsatları beraberinde getirmiştir.

⁶² BOA, BEO., 322594. Mahmudi Kaymakamı Kemal Bey'in ısrarı üzerine Van'dan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 6 Temmuz 1914 tarihli şifre.

⁶³ gös.yer.

⁶⁴ gös.yer.

8- Birinci Dünya Savaşı'nda Simko ve Şikaklar

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Güney Azerbaycan'daki Kürt aşiretleri, Osmanlı'ya ihanet içerisinde bulunanları dahi, savaşın gerçek yüzünü göstermesi, Ermeni, Nastüri ve diğer Hristiyan toplulukların Ruslarla birlik olup Müslümanlara karşı katliama girişmeleri üzerine Ruslara karşı cephe aldılar. Savaş bölgede İslam-Hristiyan çatışmasına dönüştü. İhanet içerisindeki Kürt aşiretleri savaşla birlikte Ruslar tarafından kullanıldıklarını anlamakta gecikmedi.

Harbin başlarında hudut üzerindeki olaylar daha bir ivme kazanmış bulunuyordu. Şikak aşiretleri arasındaki eski husumetler yeniden alevlendi. Simko'nun başında bulunduğu Abdüvîler, Rus Kossak süvarilerinden 400 kişilik bir kuvvet desteğinde, Osmanlı tarafını tutan Kardar ve Sumay aşiretleri üzerine harekete geçti. Rusların Kardar aşiretine mensup bir köyü muhasara ederek top ateşine tutmaları, katliam girişimi bölgede bütün aşiretlerin galeyana neden olmuştur. Mavane ve bazı merkezi yerlerde Ruslarla Osmanlı taraftarı Kürt aşiretleri arasında şiddetli çatışmalar meydana geldi. Bu çatışmalarda mağlup olarak firar etmeye başlayan Ruslar Kürt aşiretleri tarafından Rumiye'ye kadar takip edilmiştir. Rusların Rumiye'de Zerza aşiretinin ileri gelenlerini tutuklayarak hapsedmesi üzerine Zerza aşireti de Ruslara karşı direnişe geçmiştir⁶⁵.

Gerçek hâminin Osmanlı Devleti olduğunun farkına varan aşiretler özellikle Şikak aşireti içerisindeki Heriki ve Hınare taifeleri harekete geçerek, ilk başlarda Rusları geri püskürterek bazı köyleri Rus işgalinden kurtarmışlardır⁶⁶. Hoy bölgesindeki Osmanlı'ya bağlı Şikakların mağlubiyeti üzerine Ruslar Rumiye ve civarına yeniden hakim oldular⁶⁷. Rusların yörede katliama girişmeleri üzerine, Ruslarla işbirliğinde olan Kürt aşiretlerinin de Ruslara karşı cephe oluşturduğu görüldü. Kürt aşiretlerinin bu galeyanı karşısında Rus kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. Harbin daha başındaki bu gelişmeler İran dahilindeki diğer Kürt gruplarının Ruslara karşı büyük bir kin duymalarına yol açtı⁶⁸.

⁶⁵ *Son Havadis*, No 2092, 19 Teşrin-i Evvel 1914; *Tanin*, No 2070, 27 Eylül 1914; *Tanin*, No 2071, 28 Eylül 1914.

⁶⁶ *Tanin*, No 2078, 5 Ekim 1914.

⁶⁷ Kemal Mazhar Ahmed, *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan*, Terc. Mustafa Düzgün, Ankara 1992, s.39; Mehmet Şükrü Sekban, *Kürt Meselesi*, Ankara 1979, s.139.

⁶⁸ *Tanin*, No 2082, 9 Ekim 1914.

Birinci Dünya Savaşı'nda Simko, huduttaki hakimiyet sahasını genişletmeye çalışıyordu. Ruslar Simko'yu tutuklayıp Tiflis hapisanesinde bir müddet tutuktan sonra Rusya'ya sadık kalması şartıyla yeniden Hoy'a dönmesine izin verdiler. Bolşevik İhtilali'nin çıkması bölgede yeni mahalli dengelerin ortaya çıkmasına yol açtı. İhtilalden sonra Rusların bölgeden çekilmesiyle Simko hâmisiz kalmışsa da, bölgeden çekilen Rus kuvvetlerinin geride bıraktığı askeri mühimmata el koydu. Savaşta Osmanlı ordusundan firac eden Kürt kökenli askerlerden bir kısmı silahlarıyla birlikte Simko'ya katıldı. Böylece Simko savaş şartlarını değerlendirerek bağımsız ve eskisinden daha güçlü bir hale geldi. Öte taraftan Ermeniler tarafından desteklenen Nastûriler, Fransızlar tarafından Osmanlıya karşı silahlandırılan ve Rumiye-Salmas bölgesinde bağımsız bir devlet kurmaya teşvik eden Asûriler de Simko kadar güçlenmiş bulunuyordu⁶⁹.

Rusya'nın bölgeden çekilmesinden sonra bölgedeki topluluklar arasındaki mevcut gerginlikler daha da arttı. 22 Şubat 1918'de Rumiye'de Müslüman halk katledildi. Gayrimüslim unsurların (Süryanilerin) Rumiye'de denetimi ele geçirmelerini, ileride kendisine karşı bir tehdit unsuru olarak algılayan İran bu durumdan tedirgin oldu. Bu defa, Tebriz valisi vasıtasıyla Simko'yu gayrimüslim unsurlar aleyhine tahrik etti. İran'ın bu tavrı zaten bölgedeki otoriteyi gayrimüslimlere kaptırma endişesi taşıyan Simko'nun Nastûrilere karşı savaş açmasına sebep oldu. Simko'nun Nastûrilere karşı savaşında Nastûri patriği Benjamin Marşemun 25 Şubat 1918'da Simko'nun adamları tarafından öldürüldü⁷⁰. Bunun üzerine Nastûriler Ağa Petros ve Sırma Hanım kumandasında 30 bin kişilik silahlı bir kuvvet toplayarak Simko üzerine yürüdü. Zor durumda kalan Simko, İran'dan ve Rusya'dan artık ümidini kestiği için Osmanlı hükümetinden medet ummaya başladı. Musul valisi Haydar Bey vasıtasıyla Osmanlı Hükümeti tarafından affedilmesini sağlayan Simko'nun Osmanlı topraklarına alınmasına müsaade edildi⁷¹. Nastûrilerin takibinde olan Simko bu sırada askerleriyle birlikte Kotur deresi yoluyla Hoy şehrine gelmiş

⁶⁹ Bruinessen, *Kürdistan*, s.232-233.

⁷⁰ V. Minorski, "Şekak", *IA*, XI, s.399; Yine aynı yazar, "Urmiye", *IA*, XIII, s.59-65; Bruinessen, *Kürdistan*, s.232-233. Marşemun'un öldürülmesinde Van valisi Haydar Bey'in teşviklerinin olduğu iddia edilmişse de kanıtlanamamıştır. Bkz. İbrahim Arvas, *Tarihi Hakikatler*, Ankara 1964, s.37; Yine bkz. M.S.Lazerev, *Emperyalizm ve Kürt Sorunu (1917-1923)*, Terc. Mehmet Demir, Ankara (tarihsiz), s.21.

⁷¹ *BOA.DH, Şifre (ŞFR)*, 76/71. Dahiliye Nezareti'nden Musul vilayetine gönderilen 22 Mayıs 1917 tarihli şifre.

olan Ali İhsan Paşa'nın kuvvetlerine katıldı. Hoy'dan Dilman'a oradan da Nastûri kuvvetlerinin bulunduğu Rumiye şehrine gelen Ali İhsan Paşa kuvvetleri şehri muhasara etti. Bu arada Irak'tan gelen Miralay Hacı İbrahim Bey'in kuvvetleri de Rumiye'nin güney tarafını kontrole almış bulunuyordu. Bu muhasara karşısında karşı koyamayacaklarını anlayan Nastûriler şehri terk ederek İngiliz himayesine sığınmak üzere Irak ve Suriye'nin çeşitli yerlerine dağılmışlardır⁷². Bunların bir kısmı Bağdat'ın kuzeyinde Bakuba'ya yerleştirildi. Nastûrilerin çekilmesinden sonra Katolik piskopos Mgr. Sontag ve vaftiz misyoneri H. Pflaumer 1 Ağustos 1918'de Rumiye'de öldürülmüşlerdir⁷³.

9- Simko'nun İran'a Yönelik Tehditleri

Mondros Mütarekesi'nden sonra Osmanlı kuvvetleri Azerbaycan'dan çekilince, İran'ın da her zamanki gibi buralarda otorite sağlayamaması üzerine meydan yeniden Simko'ya kalmıştır. Kısa bir süre de olsa Osmanlı kuvvetleri arasında yer almış olması onun bölgede itibarını artırmıştır. Kürt aşiretlerinin yanı sıra İran tarafındaki aşiretler ve halk üzerinde nüfuz kurma teşebbüsleri, vergi alanlarını genişletmeye başlaması, İran'ın müdahalesine yol açtı. Tebriz valisi Muharrem el-Mülk Simko'ya karşı süikast düzenlemeye teşebbüs etmiş ise de, bombanın zamanından önce patlaması bir erkek kardeşinin ve çok sayıda adamının ölümüne yol açtı, ancak Simko bu suikastten yine kurtuldu⁷⁴.

1905'te, ağabeyi Cağfer Ağa'nın İran'lı yetkililer tarafından Tebriz'de öldürülmesinin ardından, diğer kardeşiyle birlikte çok sayıda adamının bu suikaste kurban gitmesi Simko'nun İran'a karşı husumetini doruk noktaya çıkardı. İran'a karşı derhal savaş hazırlığına başlayan Simko 1919'da Güney Azerbaycan sahasındaki Kürt aşiretlerinin ileri gelenleriyle çeşitli toplantılar tertip etti. Bu savaşta yabancı desteği sağlama konusunda görüş birliğine varan Simko ve destekçileri, bu meyanda İngilizlere yaptıkları müracaattan netice alamadılar. Van'daki Osmanlı yetkilileriyle münasebetlerinin bulunduğu Ermeniler tarafından iddia edilmişse de bu hiçbir zaman kanıtlanamamıştır⁷⁵.

⁷² İbrahim Arvas, *Tarihi Hakikatler*, s.37-38.

⁷³ V.Minorski, "Urmiye", /A, XIII, s.59-65.

⁷⁴ Bruinessen, *Kürdistan*, s.234.

⁷⁵ Bruinessen, *Kürdistan*, s.235. Bir İngiliz kaynağına dayanarak verilen bilgide, Van valisi Halil Paşa'nın casusu olarak gösterilen Mirza Ali Akbar yönetiminde 400-500 Türk askerinin Simko'nun İran'a yönelik hareketine destek verdiği iddia edilmektedir. Bkz, Lazerev, *Emperyalizm*, s.95.

İran istikametinde harekete geçen Simko ilk olarak Dilman şehrini ele geçirdi. Onun ardından Hoy'u yağmalayarak, Rumiye'yi muhasara etti. Dilman'ın kuzeybatısındaki Azerilerin karşı koymasına üzerine Azeri nüfusun bir kısmını katletmiştir. Bu sırada Tahran istikametinden gelen Rus Kossaklarından Filipov komutasında, içlerinde Azeri süvarilerinin de bulunduğu kuvvetler Simko'ya ağır darbe vurmuştur. Şahrik'teki kalesine sığınan Simko, karşı koyamayacağını anlayarak, Dilman'ın kuzeybatısında ele geçirdiği ganimeti geri vermeyi ve silahlarını teslim etmeyi vaat ederek kurtulduysa da, bir süre sonra bu vaatleri yerine getirmemiştir. 1920 yılı başlarında bölgedeki aşiret reisleri bir çok defa Simko'nun başkanlığında toplandı. Aynı yıl içerisinde Rumiye, Salmas ve Hoy'un güneyinde denetimi tekrar kurmayı başaran Simko, kendi adamlarından birini Rumiye valisi olarak tayin etti⁷⁶. Yaptığı baskınlar ve topladığı ağır vergilerle ekonomik yönden oldukça güçlenen Simko yeniden İran'ı tehdit etmeye başlayarak Rızaiye Gölü'nün doğusunda ayaklanmayı başlattı. İlk başlarda Rus-Kazak kuvvetlerine ve Jandarmalara karşı başarı sağlamışsa da, Rus Kızıl Ordu birliklerinin faaliyetleri dolayısıyla ilerleme sağlayamamıştır⁷⁷. Ekim 1921'de, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Savuçbulak Simko tarafından ele geçirilerek yağmalandı. 600 İran jandarması ve Amerikan misyonerleri heyeti toptan katledildi⁷⁸. Mamiş Aşireti reisi Hamza Ağa'yı buraya vali olarak tayin etti. Güney Azerbaycan şehirlerinden bazıları Savuçbulak'a bağlandı. Şehrin yağmalanması dolayısıyla Kürt aşiretlerinin tepkisine maruz kalan Simko, aşiretlerin desteğini kaybetmeye başladı⁷⁹.

1919'da İran'da yapılan bir hükümet darbesiyle hükümeti ele geçirmiş olan Rıza Han, öncelikle bölgede huzursuzluk çıkaran aşiretlerin üzerine gitmiştir. Rıza Han'ın İran'da kısa sürede kurduğu 40 bin kişilik modern, disiplinli ordu karşısında tutunamayan Simko 1922'de tüm gücünü kaybetti. İran ordusu tarafından dağıtıldıktan sonra ailesiyle birlikte Türk topraklarına göç etti. Yaklaşık iki yıl Doğu Anadolu'nun çeşitli köylerinde dolaştı. Albay Mehmet Ali Bey'in Başkale'den gönderdiği bir müfrezenin Şahmanas köyünde Simko'yu ele geçirecek yanında taşıdığı servete el koyduğu nakledilmektedir⁸⁰.

⁷⁶ Bruinessen, *Kürdistan*, s.236-237.

⁷⁷ Sekban, *Kürt Meselesi*, s.140.

⁷⁸ *gös.yer.*

⁷⁹ Bruinessen, *Kürdistan*, s.237-238.

⁸⁰ İbrahim Arvas, *Tarihi Hakikatler*, s.39. Simko'nun 1921-22 yıllarında Ankara hükümetiyle ilişkilerinin olduğuna dair iddiaların bulunduğu ancak bunun hiçbir zaman ispat edilemediği Bruinessen tarafından belirtilmektedir. Bkz. *Kürdistan*, s.241.

Kaçar hanedanından Ahmet Şah'ın memleketi terk etmesiyle İran'da diktatör bir rejim iktidara gelmiş bulunuyordu. Bu arada 1924'de İran Devlet Başkanı Rıza Han'ın affıyla tekrar İran'a dönen Simko, iki yıl aradan sonra yeni bir isyana kalkışarak Dilman'ı kuşattı. İran ordusunun üzerine gelmesiyle bu defa Irak'a kaçtı. İran Hükümeti 1929'da, kendisini Rumiye'nin güneyinde, Zerza ve Mamiş aşiretleriyle meskun Şinû (Uşnuvi)'ya vali olarak tayin edeceği vaadiyle getirtmeye muvaffak oldu ve kurulan bu tuzakla Simko öldürüldü⁸¹.

SONUÇ

Bölgede mevcut otorite boşluğunun yarattığı Simko, İran meşrutiyetini baltalamak üzere Ruslar tarafından siyaset sahnesine çıkarılmış ve bu tarihten itibaren Bolşevik ihtilaline kadar, Osmanlı-İran hududunda Rusların emel ve maksatları doğrultusunda hareket etmiştir. Osmanlı meşrutiyet hükümetinin ilk yıllarında Osmanlı Devleti Güney Azerbaycan'da tutunmayı başarmışsa da, Trablusgarp ve ardından ortaya çıkan Balkan Harpleri dolayısıyla 1906'dan beri denetim altında tuttuğu Güney Azerbaycan havalisinden çekilmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesinde, Balkan Harplerinin getirdiği olumsuzlukların yanı sıra Rusların ciddi baskıları ve başta Simko olmak üzere Kürt aşiretlerini Osmanlı Devleti'ne karşı kullanması önemli rol oynadı.

Osmanlı Devleti'nde meşrutiyeti ilan eden İttihatçıların, meşrutiyetin prensiplerine bağlı olarak bölgede uyguladığı samimi ve idealist politikalar, Osmanlı-İran hududundaki olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Hükümetin Simko meselesini halletme konusunda Rus ve İran makamları nezdindeki diplomatik girişimleri neticesiz kalmış ve kalmaya mahkumdu. Zira İran, içine düştüğü bunalımdan kurtulamadığı gibi, Rus ve İngilizler bölgeyi nüfuz alanlarına ayırmışlardı. Bu planda Osmanlı Devleti'ne yer yoktu. Birinci Dünya Savaşı öncesinde uluslararası sıcak gelişmeler, Güney Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da isyan ve karışıklıklar çıkarmaya çalışan Rusların zaten arzu ettiği bir durumdu.

Ruslar, Osmanlı Devleti ve İran üzerinde emellerini gerçekleştirebilmek için aşiret reislerinin kiminin mal, mülk ve servet ihtiraslarını, kiminin de siyasi ihtiraslarını göz önünde bulundurarak elde etmeye muvaffak olmuştur. Bir süre

⁸¹ Bruinessen, *Kürdistan*, s.240-241; Sekban, *Kürt Meselesi*, s.141.

kullandıktan sonra ortada bırakmıştır. Bunlardan biri olan ve "prensipsiz, önyargılı, gaddar ve acımasız, fakat aynı zamanda güçlü ve şövalye ruhlu tipik bir Kürt feodali" olarak tarif edilen Simko'nun Batı İran'da kendi başkanlığında bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla olduğu iddia edilse de, Meşrutiyet yıllarında Doğulu Osmanlılar tarafından kurulmuş olan Hevi Cemiyeti'nin etkili eleman ve ideologlarından Şükrü Sekban, Simko'nun hiçbir milli gayesinin olmadığını, onun esas gayesinin daha çok sayıda aşireti hakimiyeti altına almak olduğunu belirtmiştir. Simko'nun İran'a karşı husumetinin altında yatan, İran yöneticileri tarafından kardeşlerinin suikastle öldürülmüş olması dolayısıyla intikam duygularını tatmin etmek ve şahsi ihtirasları doğrultusunda, şan, şöhret ve servet elde etmek olduğu görülmektedir. Ancak Osmanlıya karşı tutumunda yalnız ve yalnız Rusların emir ve direktiflerini yerine getirmenin belirleyici olduğu aşıkardır.

ABSTRACT

THE ŞİKAK TRIBE AND THE ACTIVITIES OF THE ISMAIL AGHA, WITH SIMKO NICKNAME AND ITS CHIEF

Although the Kasr-ı Şirin treaty that was made in 1639 year and boundary correction protocols in afterwards years between Ottoman and Persia, Ottoman-Persia boundary problems carried on as the first years of Turkey republic. In the beginning of the last century, Russia have started to interfere on the subject of Ottoman-Persia boundary questions with the help of population force that is existing in South Azerbaijan of Russia. The inland turmoils result from the constitutional monarchy regime in Ottoman and Persia country provided an opportunity in order to apply occupation plans of Russia, have important disadvantageous as to these two countries. In this term, Russia didn't delay to find subcontractor among the district tribes that are distant from strong government authority and live their selves. One of these, Simko with nick name who is the chief of the Abdüvî team in The Şikak Tribe was the servant of the Russian desires in contras to the benefits of Ottoman and Persia. Meanwhile, because of his excessive passions developed his politic and economic position, continuously. Thus, he caused a deal of politic and diplomatic crisis.

Key Words: Ottoman State, Iran, Russia, Sikak, Abdüvî, Simko, Kurd, Armenian